

4.5 Pilot projekti

4.5.1 PP1. Uvođenje sistema reciklaže i ekološko obrazovanje

Što se tiče rezultata 2, 3, 4 i 5-3: „Sprovesti pilot projekat koristeći primenljive lekcije naučene od opštine Prizren u opštinama Mališevo / Suva Reka / Orahovac / Dragaš ", planirane su sledeće aktivnosti za drugu fazu u vezi sa PP1 : Uvođenje sistema reciklaže i edukacija o životnoj sredini:

- 1) Ekološko obrazovanje
 - Stvaranje radne grupe za obrazovanje o životnoj sredini (EOŽS) koju čine službenik za upravljanje otpadom (SUO), Ekoregijoni, Direkcija za obrazovanje i JET unutar svake opštine.
 - Odabrane su dvije ciljne škole od strane svake opštine.
 - Izrada edukativnih materijala o otpadu i programa za obuku trenera.
 - Organizacija radionica za obuku trenera za ciljne nastavnike.
 - Sprovođenje programa edukacije o životnoj sredini od strane nastavnika uz podršku EOŽS.
 - Razmjena rezultata i iskustava sa drugim školama i roditeljima na radionici.
- 2) Uvođenje sistema reciklaže
 - Uvođenje novog sistema reciklaže u školi ili zajednici (u zavisnosti od potreba opštine).
 - Predmete koji se mogu reciklirati (PET boce, limenke, staklene boce, itd.) studenti donose u depo/kontejner za reciklažu i prikupljaju ih lokalna kompanija za reciklažu.
 - Za rad i praćenje/snimanje zaduženi su članovi Eko kluba.
 - Dobit od prodaje materijala za reciklažu može se iskoristiti za nabavku obrazovne opreme.
 - Opština je odgovorna za koordinaciju među zainteresovanim stranama kako bi se obezbedio održiv mehanizam reciklaže uzimajući u obzir rezultate istraživanja o reciklaži.

Raspored implementacije je prikazan ispod.

Tabela 4-75: Plan implementacije PP1: Ekološko obrazovanje i sistem reciklaže

Aktivnosti/Pod-aktivnosti	2022				2023				2024	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II
PP1. Uvođenje sistema reciklaže i ekološko obrazovanje										
1.1 Ekološko obrazovanje										
1.1.1 Planiranje programa obrazovanja o životnoj sredini (ZS).										
1.1.1.1										
1.1.1.1.1										
1.1.1.1.2										
1.1.1.1.3										
1.1.2 Priprema za ZS program										
1.1.2.1										
1.1.2.1.1										
1.1.2.1.2										
1.1.2.1.3										
1.1.3 Sprovođenje obuke trenera za nastavnike										
1.1.3.1										
1.1.3.1.1										
1.1.3.1.2										
1.1.4 Implementacija ZS programa										
1.1.4.1										
1.1.4.1.1										
1.1.4.1.2										
1.1.5 Deljenje rezultata i iskustava										
1.1.5.1										
1.1.5.1.1										
1.1.5.1.2										
1.2 Uvođenje sistema reciklaže										
1.2.1 Planiranje školskog sistema reciklaže										
1.2.1.1										
1.2.1.1.1										
1.2.1.1.2										
1.2.1.1.3										
1.2.1.1.4										
1.2.2 Sprovođenje školske reciklaže školske										
1.2.2.1										
1.2.2.1.1										
1.2.2.1.2										
1.2.2.1.3										
1.2.2.2										
1.2.2.2.1										
1.2.2.2.2										
1.2.2.3										

4.5.1.1 Ekološko obrazovanje

U nastavku slijedi Rezime aktivnosti vezanih za obrazovanje o okolišu u okviru PP1.

a. Rezime

a.1 Ciljevi

Podići svijest učenika o problemima otpada i potaknuti aktivno učešće u smanjenju otpada.

a.2 Period implementacije

- 1) Period planiranja programa: Februar - August 2022
- 2) Period realizacije programa: Septembar - Decembar 2022 (početak programa je odloženo za mjesec dana zbog štrajka državnih službenika, ali je program završen kako je planirano).

a.3 Ciljne škole

Odabrana je po jedna pilot škola iz svakog od gradskih i ruralnih područja četiri ciljne opštine, sa ukupno 217 učenika 6 razreda. Nazivi ciljnih škola su sljedeći:

- Suva Reka : ShFMU “Edit Durham” i ShFMU “ Kongresi i Manastirit ”
- Mališevo : ShFMU “Ibrahim Mazreku ” i ShFMU “Ramadan Morina”
- Orahovac : ŠFMU “ Sadedin Hajda” i ŠFMU “Faik Konica”
- Dragaš : ShFMU “ Fetah Sylejmani ” i ShFMU “ Zenuni ”

b. Rezultati implementacije

Rezultati aktivnosti vezanih za ekološko obrazovanje su sljedeći.

b.1 Priprema materijala za edukaciju o životnoj sredini

JET i EOŽS su razvili vodič za edukaciju o životnoj sredini za instruktore i video-snimke za obrazovanje o životnoj sredini (na albanskom i srpskom jeziku) kao nastavne materijale koji će se koristiti tokom implementacije programa obrazovanja o životnoj sredini. Priručnici su distribuirani članovima EOŽS i nastavnicima u ciljnim školama i korišteni su kao priručnici u stvarnim programima. Video snimci su takođe napravljeni u očekivanju buduće diseminacije programa u četiri grada i mogu se koristiti kada posete gradilištu, kao što je lokacija deponije, nisu izvodljive zbog budžetskih ili fizičkih ograničenja. Ovi materijali su takođe objavljeni na web stranici MŽSPPI-a i mogu im slobodno pristupiti bilo koja opština koja ih želi koristiti u budućnosti.

Slika 4-13 Vodič i video za edukaciju o životnoj sredini

b.2 Radionica za obuku trenera

(1) Rezime

U Prizrenu je održana radionica za obuku trenera za nastavnike biologije iz osam ciljnih škola i članove EOŽS.

Ciljevi radionice su bili:

- Obučite nastavnike kako da koriste vodič za nesmetanu i efektivnu implementaciju programa obrazovanja o životnoj sredini u pilot školama.
- Ojačati saradnju između relevantnih institucija uključenih u PP1.

U radionici je prisustvovao ukupno 21 učesnika. Dnevni red je bio sljedeći.

Tabela 4-76: Program radionice za obuku trenera

Tema	Voditelji	Vreme
Kafa dobrodošlice i potpis	Anisa Smailji & Arbnora Shala	8:30 - 9:00
1. Uvod	Hiroshi Kato (Online)	9:00 – 9:05
2. Samopredstavljanje	Učesnici	9:05 – 9:30
4. Objašnjenje PP1: Uvođenje Ekološkog Obrazovanja i Sistema Reciklaže	Anisa Smailji & Arbnora Shala & Njomeza Tasha	9:30 – 9:40
5. Objašnjenje vodiča	Mie Nagayasu i Rie Kawanishi Anisa Smailji & Arbnora Shala & Njomeza Tasha	9:40 – 10:30
Odmor		10:30 – 10:40
6. Demonstracija primera predloženih ŽS programa	Rie Kawanishi Anisa Smailji & Arbnora Shala & Njomeza Tasha	10:40 – 11:30
7. Pitanja i odgovori	Učesnici	11:30 – 11:40
8. Planiranje ŽS programa koji će se implementirati u svakoj opštini (Grupna diskusija)	Učesnici	11:40 – 12:00
9. Zajednička slika	Svi učesnici	11:55- 12:00
Ručak		12:00 – 13:00
Završne reči	JET	13:00

(2) Rezultati

Prvo, JET i nacionalno osoblje predali su reviju PP1, uvodeći vodič i objašnjavajući kako ga koristiti uz demonstracije praktičnog učenja. Zatim su učesnici podijeljeni u četiri grupe, po jedna za svaku opštinu, i razgovarali o rasporedu implementacije programa edukacije o životnoj sredini. Učesnici nisu bili upoznati sa praktičnim učenjem i u početku im je bilo teško da se naviknu na njega, ali nakon što su naučili teoriju ekološkog obrazovanja, činilo se da su produbili svoje razumijevanje kroz stvarno iskustvo.

(3) Povezane fotografije

	
<p>Objašnjenje Vodiča</p>	<p>Demonstracija</p>
	
<p>Praktično učenje</p>	<p>Grupna fotografija</p>

Slika 4-14: Fotografije radionice

b.3 Sprovođenje ekološkog obrazovanja

(1) Rezime

Program edukacije o životnoj sredini realizovali su obučeni nastavnici biologije uz podršku JET-a i nacionalnog osoblja. Stvarni program je bio sljedeći: tokom tromjesečnog perioda od Oktobra do Decembra 2022, svaka škola je implementirala program koji se sastojao od osam aktivnosti: sedam obaveznih predmeta (#1~6+11 podebljano u tabeli ispod) i jedne izborne aktivnosti (odaberite jedan izborni kurs od #7~10).

Tabela 4-77: Program edukacije o životnoj sredini

Program Obrazovanja o Životnoj Sredini (Cilj: 6. Razred)				Škola, Opština		
Sat	Naslov Razreda	Datum	Vreme	Broj učenika	Primedbe	
1	1hr	Predavanje: Aktuelno Stanje Otpada u Našoj Opštini				
2	1hr	Aktivnosti: Sakupljanje Otpada + Igra Sortiranja				
3	Pola dana	Poseta Ekoregionu (sakupljanje i transport otpada) + Deponija Landovica/Dragaš (proces odlaganja i deponovanja)				
4	1hr	Predavanje: Reciklaža + Aktivnost: Ponovna Upotreba Papira/ORIGAMI*				
5	1hr	Aktivnosti: Razgradnja Otpada + Ponovna Upotreba Majice/Eko Torbe bez Šivanja/Izrada sopstvene Eko Torbe				
6	1hr	Predavanje: 3Rs + Aktivnost: Otpadna Bingo Igra				
7	2hrs	Takmičenje postera na temu „Šta možemo da uradimo sa svojim otpadom?“ (Nagrađivanje odličnih postera od strane Gradonačelnika/Japanske ambasade i izložba u 11) završnoj radionici)				
8	2hrs	Parada Nula Otpada (reklamiranje onoga što su naučili o otpadu, davanje poruka građanima)				
9	2hrs	Kampanja čišćenja				
10	2hrs	Eko Fiesta (izložba reciklažnih zanata koje su napravili, doneti nepotrebne stvari u škole na razmenu)				
11	2hrs	Radionica za razmenu iskustava (prezentacija učenika „šta možemo da uradimo sa svojim otpadom“, izložba postera)				

NAPOMENA: 7 časova podebljano su obavezni predmeti, a možete izabrati jedan događaj od opcija 7 - 10 prema vašim potrebama/interesovanjima/dostupnosti školskih objekata. Poželjno je da se svaki čas odvija navedenim redosledom, ali se može prilagoditi rasporedu institucija uključenih u program i školskom planu i programu.

(2) Rezultati

Svaku školsku aktivnost pratilo je nacionalno osoblje, koje je bilježilo datum i vrijeme svake aktivnosti, broj učenika koji su učestvovali, mišljenja učenika o aktivnosti i sadržaj sesije pitanja i odgovora. Za detalje, pogledajte Aneks 4: Program obrazovanja o životnoj sredini.

(3) Rezultati evaluacije

Nakon što su svi programi završeni, nastavnici su zamoljeni da evaluiraju cijeli program koristeći Google Forms. Kao rezultat toga, svi nastavnici dali su program visokoj ocjeni i rekli da će preporučiti njegovo širenje drugim školama.

Studenti su takođe intervjuisani o programu. Povratne informacije o reprezentativnim pitanjima su sljedeće:

P1) Koja je bila najzanimljivija aktivnost i zašto?

- A1) Posjeta odlagalištu (bio sam u mogućnosti da naučim kako se otpad obrađuje nakon što se ispusti)
- A2) Izrada eko torbi (bilo je zabavno praviti originalne torbe)
- A3) Sve aktivnosti
- A4) Predavanje SUO-a opštine (saznao sam o stvarnosti smeća u mom gradu)
- A5) Origami (to je bilo moje prvo iskustvo).

Q2) Šta ste naučili tokom cijelog programa?

- A1) Saznao sam da naš grad nema svoju deponiju i koristi deponiju Landovice.
- A2) Naučili smo da uglavnom proizvodimo organski otpad.
- A3) Naučili smo da se većina našeg otpada može reciklirati i da možemo smanjiti količinu otpada koji ide na deponije tako što ćemo razvrstati svoj otpad.
- A4) Naučio sam da je plastici potrebno vrijeme da se razgradi, pa je za okoliš bolje ako idemo u kupovinu umjesto plastičnih eko vrećica.

A5) Naučio sam značenje 3R-a i da vježbanjem 3R-a možemo smanjiti količinu otpada i uštedjeti energiju.

P3) Šta mislite da možemo učiniti u svakodnevnom životu da smanjimo količinu otpada?

A1) Umjesto da kupujete grickalice u malim pakovanjima, kupujte ih u velikim vrećama.

A2) Koristite obje strane papira umjesto da ga odmah bacite.

A3) Kada više ne nosite majicu, dajte je drugom djetetu.

A4) Ponovo koristite staklene boce umjesto da ih odlažete.

A5) Popravite i ponovo koristite stari namještaj.

Q4) Ostali komentari

A1) Obećavamo da ćemo prestati sa bacanjem otpada i pomoći da naši gradovi budu čistiji u budućnosti.

A2) Naučili smo da smo svi mi odgovorni za problem otpada i da je plaćanje naknade za sakupljanje naša obaveza. Stoga ću od sada reći svojim roditeljima da svaki mjesec plaćaju naplatu Ekoregijoni.

A3) Želio bih da Opština počne odvojeno prikupljanje otpada.

b.4 Povezane fotografije

	
<p>Uvodno predavanje SUO iz Orahovca</p>	<p>Učenju o otpadu</p>
	
<p>Posjeta Ekoregijoni Mališevo</p>	<p>Posjeta deponiji Landovice</p>

Slika 4-15: Fotografije implementacije programa

b.5 Seminar za razmjenu iskustava

(1) Rezime

U Prizrenu je održan seminar za razmjenu iskustava sa članovima EOŽS, MŽSPPI, Ambasade Japana, nastavnicima iz osam ciljnih škola i po dva predstavnika učenika iz svake škole, plus direktorima iz 16 novih škola (četiri iz svake ciljne opštine).

Ciljevi seminara su bili sljedeći:

- Podijeliti iskustva i naučene lekcije iz programa edukacije o okolišu sa relevantnim organizacijama.
- Pristupiti školama koje bi mogle biti zainteresovane za implementaciju programa kako bi se identifikovale mogućnosti za širenje rezultata programa u budućnosti.

Seminaru je prisustvovao ukupno 71 učesnika. Dnevni red je bio sljedeći.

Tablela 4-78: Agenda za seminar za razmjenu iskustava

Tema	Predstavnici	Vreme
Kafa dobrodošlice i potpis		9:30 – 10:00
1. Uvodna reč	Japanska Ambasada	10:00 – 10:05
2. Uvodna reč	MŽSPPI	10:05 – 10:10
3. Objašnjenje projekta i PP1: Uvođenje Ekološkog Obrazovanja i Sistema Reciklaže	Arbnora	10:10 – 10:40
4. Prezentacija Pilot Škola (10 min x 8 škola)	Nastavnici i učenici	10:40 – 12:00
5. Ručak		12:00 – 13:00
6. Prezentacija videa Ekološkog Obrazovanja	JICA	13:00 – 13:20
7. Svečana dodela nagrada najboljim školama	MŽSPPI Japanska Ambasada JICA	13:20 – 13:30
8. Predstavljanje sertifikata o učešću za nastavnike škole	JICA	13:30 – 13:40
9. Završna reč	Direktor za Obrazovanje iz Dragaša	13:40 – 13:45

(2) Rezultati implementacije

Prvo, JET se zahvalio svima uključenima na dosadašnjoj saradnji u programu, a nacionalno osoblje je predavalo reviju PP1. Zatim su nastavnici iz svake škole održali prezentaciju o rezultatima i utiscima programa, dok su učenici pokazali vlastite reciklirane zanate i postere. Potom je predstavljen i ekološki edukativni video kreiran u okviru projekta, a tri najbolje škole koje su među učesnicima u programu bile izabrane kao najbolje eko škole dobile su nagrade i nagrade. Tri odabrane škole su sljedeće:

1. SHFMU “Faik Konica” Celinë / Orahovac
2. SHFMU “Ibrahim Mazreku” Mališevo
3. SHFMU “ Kongresi i Manastirit ” Studenqan / Suharek

Na kraju programa, nastavnici iz svake škole dobili su sertifikat o završenom programu. Ambasada Japana, koja je sponzorirala seminar, obezbijedila je plakete i nagrade za učešće pobjedničkim školama, a MŽSPPI projektore kao nagrade.

Nakon seminara, sprovedena je anketa škola učesnica, a svih 16 novopozvanih direktora škola izrazilo je spremnost da učestvuju u narednoj fazi širenja programa.

(3) Povezane fotografije

	
<p>Prezentacija reprezentativnih studenata</p>	<p>Nagrada za najbolju eko-školu</p>
	
<p>Plakete koje je obezbijedila ambasada za nagrađene škole</p>	<p>Grupna fotografija</p>

Slika 4-16 Fotografije implementacije seminara

4.5.1.2 Diseminacije programa obrazovanja o životnoj sredini (2023)

a. Revija faze diseminacije

U 2023, Nakon početka novog školskog semestra, 16 škola koje su izrazile želju da učestvuju na pomenutom seminaru za razmjenu iskustava i EOŽS zatražile su što prije implementaciju programa u svojim školama. Budući da je PP u okviru ovog Projekta već završen krajem Decembra 2022, odlučeno je da se uspostavi program za koji ne bi bio potreban budžet i da se pruži tehnička podrška na radionici za obuku trenera kako bi EOŽS mogla preuzeti inicijativu da proširiti program na sve škole u njihovoj općini u budućnosti što je više moguće. Ciljane škole i broj učenika u svakoj školi su navedeni u nastavku.

Tablela 4-79: Ciljane škole i broj učenika

opština	Lokacija	Ime škole	Broj učenika (6. Razred)
Mališevo	Shkozë	Salih Bytyçi	35
	Llapqevë	PN LUARASI	15
	Dragobil	Emin Duraku	27
	Turjak	Fehmi Agani	21
Suva Reka	Bllacë	Ramë Blaca	47
	Greikoc	Dëshmorët e Greikocit	27
	Mohlan	Naum Veqilharxhi	21
	Nishor	Bajram Curri	15
Orahovac	Orahovac	BEKIM SYLKA	54

	Orahovac	Gezim HAMEZA	55
	Fortesë	LIRIA	20
	Ratkoc	Kater Dëshmoret	45
Dragaš	Bresanë	28 Nëntori	48
	Restelicë	Restelica	7
	Krushevë	Svetlost	6
	Llopushnik	Shaban Shabani	36
Ukupno			479

b. Rezultati implementacije

Radionica za obuku trenera održana 2023 u četiri sesije u sali za konferencije jedne od četiri škole u svakoj opštini kako bi se izbjegla budžetska ograničenja. SUO je takođe zamolio neke od nastavnika biologije koji su već stekli iskustvo u prethodnom PP da se pridruže programu kao treneri. Datumi implementacije u svakoj opštini i imena trenera su navedeni u nastavku.

Tablela 4-80: Datumi radionica i imena trenera

opština	Datum WS	Ime škole	Ime trenera
Mališevo	12 Aprila, 2023	Ibrahim Mazreku	Shqipe Hoxhaj
Suva Reka	14 Aprila, 2023	Uredi Durham	Naim Behluli
Orahovac	13 Aprila, 2023	Sadedin Hajda	Hysnije Sylka
Dragaš	26 Aprila, 2023	Fetah Sylejmani	Dritan Sallahi

Stvarni program je počeo uzastopno u svakoj školi krajem aprila nakon završetka Ramazana. Posjete Ekoregijoni i lokacijama deponije koje su sprovedene u prvoj fazi nisu obavljene zbog budžetskih ograničenja, već su zamijenjene prikazivanjem ekološkog edukativnog videa kreiranog u okviru projekta koji je uključivao opise ovih lokacija sa slikama. Od ukupno 16 škola, dve škole u Dragašu (Svetlost i Shaban Shabani) nisu prisusvovali u obuku trenera. Glavni razlog je bio taj što odgovorni nastavnik nije mogao prisustvovati radionici za obuku trenera. Ostalih 14 škola uspješno je završilo cijeli program u toku semestra. Pored toga, u periodu od septembra do decembra 2023. godine, nastavnici biologije iz ranije sprovedenih škola dobrovoljno su nastavili program za nove učenike 6. razreda. Ispod su ciljne škole i broj učenika u svakoj školi u 2023.

Tablela 4-81: Ciljane škole i broj učenika (2023)

Opstina	Lokacija	Ime škole	Br. učenika za 2023 Apr-Jun	Br. učenika za 2023 Sept-Dec
Malisheva	Malisheva	Ibrahim Mazreku		95
	Shkozë	Salih Bytyçi	35	
	Llapqevë	P. N. LUARASI	15	
	Dragobil	Emin Duraku	27	
	Turjak	Fehmi Agani	21	
Suhareka	Mushtisht	Edit Durham		30
	Studenqan	Kongresi I Manastirit		30

	Bllacë	Ramë Bllaca	47	45
	Greikoc	Dëshmorët e Greikocit	27	
	Mohlan	Naum Veqilharxhi	21	
	Nishor	Bajram Curri	15	12
Rahovec	Rahovec	Sadedin Hajda		20
	Rahovec	BEKIM SYLKA	54	37
	Rahovec	Gezim HAMEZA	55	40
	Fortesë	LIRIA	20	
	Ratkoc	Kater Dëshmoret	45	
Dragash	Dragash	Fetah Sylejmani		36
	Bresanë	28 Nëntori	48	
	Restelicë	Restelica	7	
	Krushevë	Svetlost	6	
	Llopushnik	Shaban Shabani	36	
Total			437	345

c. Povezane fotografije

	
Nastavnici iz prve faze su učestvovali kao treneri	Radionica u Mališevu
	
Objašnjenje SUO u Suvoj Reci	Radionica u Orahovcu

Predavanje nastavnika biologije u Orahovcu

Izrada eko torbi od majice u Orahovcu

4.5.1.3 Faza diseminacije Programa ekološkog obrazovanja o životnoj sredini (2024.)

a) Nacrt faze diseminacije

U 2024, RGEO u gradovima osim Dragaša preuzele su vodstvo u planiranju svojih programa i održavanju radionica za obuku trenera. Mališevo sprovodi program u tri nove nesprovedene škole, a što se tiče Suve Reke i Orahovca, program se sprovodi u svim preostalim nerealizovanim školama u opštini. Što se tiče Dragaša, program nije mogao da se nastavi zbog niskog nivoa proaktivnosti SUO i nedostatka motivacije zbog promene direktora direkcije za obrazovanje u leto 2023. Pošto je ovaj program već u toku Četvrti krug, RGEO u tri opštine su se navikli na koordinaciju i spremni su da nastave na samoodrživoj i razvojnoj osnovi, uz samo tehničku pomoć JICA projekta u radionicama za obuku trenera.

b) Rezultati implementacije

Radionica za obuku trenera 2024 takođe je sprovedena u ukupno tri sesije u ciljnim školama u svakoj opštini i u sali za sastanke u gradskoj vijećnici, kako bi budžet bio što manji. Demonstraciju je vodio nastavnik biologije koji je kao trener imao iskustvo u implementaciji programa. Na radionici je podeljen vodič za instruktore koji je pripremio JICA projekat, origami papiri i sertifikati za nastavnike učesnike. Datumi implementacije u svakoj opštini i imena trenera su navedeni u nastavku.

Tabela 4-82: Datumi radionica i imena trenera

Opština	Datum ToT	Mjesto održavanja	Ime trenera
Malisevo	20 February 2024	Škola Ibrahim Mazrekua	
Suva Reka	16 Januar 2024	Opštinski direkcija za obrazovanje Kancelarija za obuku	Urim Kyqyku
Orahovac	14 Februar 2024	Skupština opštine	Samire Deliu

Program je uzastopno započet u svakoj školi od Februara i trenutno se sprovodi u ukupno 30 škola u tri opštine. Na uvođenju programa, kao i prethodnih godina, SUO iz svake opštine posjetili su svaku školu kako bi održali prezentaciju o trenutnom statusu upravljanja komunalnim otpadom. Posete Ekoregijoni i deponijama su sprovedene u Mališevu iz sopstvenih budžeta opština i škola, dok su u ostalim opštinama prikazani video snimci obrazovanja o životnoj sredini kreirani u okviru projekta. Sljedeća tabela prikazuje ciljne škole za 2024. i broj učenika u svakoj školi.

Tabela 4-83: Ciljne škole i broj učenika (2024)

Opština	Lokacija	Ime škole	Broj studenata za 2024 Februar-
			Jun
Malisevo	Ngucat	Dëshmorët e Kombit	29
	Gurebardhë	Habib Berisha	26
	Banjë	Naim Frashëri	40
Suva Reka	Gelanc	Drita	10
	Širok	17 Shkurti	20
	Suva Reka	7 Marsi	45
	Vraniq	Dëshmorët e Kombit	24
	Sopij	Shaban Mazreku	22
	Doberdelan	28 Nëntori	16
	Duhël	Sadri Duhla	18
	Suva Reka	Destan Bajraktari	60
	Reshtan	Flamuri I Arbit	18
	Sallagrazhd	Gj.K . Skenderbeu	30
Orahovac	Gjinoc	Migjeni	30
	Dejne	Rudolf Walther	25
	Orahovac	Isa Boletini	93
	Vrajakë	Tre Dëshmorët	8
	Zatriq	Dëshmorët e Zatriqit	4
	Zoqisht	Haki Stërmilli	11
	Retijë	Haki Stërmilli	6

	Opterushë	Lidhja e Prizrenit	20
	Polluzhë	Sulejman Vokshi	5
	Patoqan I Epërm	Sakip Bellaqa	12
	Krushë e Madhe	Bajram Curri	30
	Nagavc	Nesimi Elshani	9
	Xërxë	Hamëz Thaqi	65
	Pastasel	Milaim Krasniqi	19
	Sapniq	Sapniqi	9
	Drenoc	Vëllezërit Frashëri	26
	Kramovik	Mustafë Ibishi	18
Ukupno		30 škola	748

c) Povezane fotografije

	
Objašnjenje SUO na ToT (Orahovac)	Objašnjenje SUO na ToT (Malisevo)
	
Uvodno predavanje SUO (Suva Reka)	Distribucija kompleta EO materijala i potvrda o završetku @ ToT (Orahovac)

	
<p>Poseta Ekoregion (Malisevo)</p>	<p>Posjeta deponije Landovica (Malisheva)</p>
	
<p>Uvodno predavanje SUO (Malisevo)</p>	<p>Izrada eko torbi za majice u Mališevu</p>

d. Nalazi/naučene lekcije

Druga faza PP1: Program obrazovanja o životnoj sredini u četiri ciljne opštine je generalno bila uspješna, a program je dobio više od očekivanih ocjena iz mnogih sektora. Uprkos razlikama u entuzijazmu među gradovima, saradnja i vlasništvo EOŽS-a je podstaknuto, a SUO je potvrdio svoju namjeru da u budućnosti širi program svim školama u svakoj opštini. U tri grada osim Dragaša, može se reći da je obezbeđen samoodrživ razvoj programa. U stvari, od kraja Marta 2024, u Orahovcu i Suvoj Reci, program je implementiran u svim školama u opštini, a Mališevu, RGE0 je potvrdio svoju nameru da preuzme vođstvo u pokrivanju preostalih nesprovedenih škola nakon projekta. Krajevi. Istovremeno, u nekim školama u kojima je program EO već implementiran, sami obučeni nastavnici svake godine nastavljaju program za nove učenike 6 razreda, što znači da je ukupno 52 škole i više od 1.800 učenika dobilo O. programa tokom čitavog perioda projekta. Pored toga, opština Kamenica, koja je učestvovala u seminaru za diseminaciju i pokazala interesovanje za PP1, sledila je vođstvo ostala četiri grada osnivanjem RGE0 i odabirom škola za implementaciju. Zapravo, već je u toku razmatranje trećeg kruga ciljnih škola u sljedećem semestru (Septembar-Decembar). Sljedeće tačke se mogu smatrati faktorima uspjeha:

- 1) Prvo, u fazi planiranja, održan je seminar kako bi se direktori obrazovnih odbora u svakoj opštini upoznali sa programom obrazovanja o životnoj sredini i studijama slučaja, čime se podstaklo interesovanje za program. Bez razumijevanja i podrške obrazovnih odbora, koji imaju različita ovlaštenja za donošenje odluka u oblasti obrazovanja, program ne bi dobio zamah.
- 2) Zvanično odobrenje za uspostavljanje EOŽS predvođene SUO, uz podršku gradonačelnika, pomoglo je da se osigura posvećenost PP1 svih uključenih strana (slika desno: Rezolucija gradonačelnika Orahovca o osnivanju EOŽS).
- 3) Od EOŽS je zatraženo da donese važne odluke na diseminaciju, kao što je odabiranje ciljnih razreda i ciljnih škola, te razmatranje metoda implementacije za fazu diseminacije. Dajući im ovlasti da sami razmišljaju i djeluju, umjesto da im se to kaže, njihov osjećaj vlasništva je poboljšan.
- 4) Time što su SUO pripremile vlastite prezentacije koje objašnjavaju status upravljanja otpadom u njihovim gradovima prije implementacije programa, i uključivanjem njihovih predavanja u uvod, podstakao se osjećaj odgovornosti i inicijative među SUO. Osim toga, učestvovali su u obilasku terena i praćenju programa, što je pomoglo u izgradnji temelja za širenje programa.
- 5) Umjesto da stručni tim JET - a preuzme vodstvo od faze pripreme programa, JET je prvo prenijelo tehnologiju nacionalnom osoblju JET - a koristeći vodič za edukaciju o okolišu za instruktore koji je pripremio JET, a zatim organizirao nacionalnog osoblja da direktno i efikasno podučava odgovorne nastavnike u svakoj školi na lokalnom jeziku. Ovo je sprečilo prekide programa kada članovi JET-a nisu bili na licu mesta i eliminisalo je potrebu za prevodiocima da prevode sa engleskog na albanski/srpski tokom tehničkog transfera, čime je poboljšana održivost tokom faze diseminacije. Nacionalno osoblje angažovano na određeno vreme za PP1 takođe je bilo visoko kompetentno i odgovorno, a njihov doprinos je bio značajan.
- 6) Tokom tri mjeseca prve faze programa, održano je ukupno 56 časova, a jedan od članova nacionalnog osoblja je uvijek bio na licu mjesta kako bi pratio nastavu i pružao smjernice i pomoć po potrebi. Kao rezultat toga, izgrađen je odnos povjerenja sa odgovornim nastavnicima, a njihova motivacija i sposobnosti su se poboljšavale sa svakom sesijom.
- 7) Nastavnicima biologije koji su realizovali program u prvoj fazi uručeni su sertifikati/pisma zahvalnosti, a zamoljeni su da budu treneri u fazi diseminacije. Pružanjem beneficija i podsticaja nastavnicima koji učestvuju, kao i mogućnosti za njihove naknadne aktivnosti, uspostavljen je vrli ciklus za diseminaciju. Nekoliko opština takođe planira budžet za narednu fiskalnu godinu za implementaciju programa obrazovanja o životnoj sredini, uključujući naknade za instruktore za trenere.
- 8) Sadržaji vodiča i video zapisa koje je pripremio PP od strane JET -a su laki za rukovanje čak i početnicima u ekološkom obrazovanju i praktičnom učenju, a iako su ciljani na četiri opštine, lako se mogu prilagoditi i koristiti u drugim gradovima kao npr. potrebni, što ih čini lakim za širenje u budućnosti na održiv način.

- 9) Informacije se stalno dele sa JICA Projektom za razvoj kapaciteta Radio Televizije Kosova (RTK) Faza 2 (2021-2024) u Prizrenu i sa Ambasodom, a mi smo zamolili Radio Televiziju Kosova (RTK) da ovo prati i snimi. PP. Aktivnosti PP1 predstavljene su i na događajima Ambasade i na njenoj web stranici, što je povećalo svijest o PP1 i imalo značajan efekat publiciteta.

4.5.1.4 Uvođenje sistema reciklaže

Slijedi rezime aktivnosti vezanih za implementaciju sistema reciklaže u PP1.

a. Rezime

a.1 Ciljevi

- (1) Sprovesti male probe u svakoj opštini inicijativa koje mogu poslužiti kao osnova za buduće odvajanje otpada i aktivnosti 3R.
- (2) Sveobuhvatno provjeriti rezultate PP1 u cjelini kroz mogućnosti prenošenja znanja i iskustava naučenih u programu edukacije o okolišu u aktivnosti sortiranja i recikliranja.

a.2 Period implementacije

Prvobitni plan je bio da se ugovor sa kompanijom za reciklažu završi do Septembra 2022, pre početka nove školske godine, i da se počne istovremeno sa programom ekološke edukacije, ali je iz različitih razloga vreme uvođenja programa kasnilo. za više od tri meseca.

- (1) Period planiranja: mart - decembar 2022
- (2) Period implementacije: Januar 2023 - u toku

a.3 Ciljane škole

Započeo je u istih 8 pilot škola kao i program ekološkog obrazovanja. Zatim od Januara 2024, pored pilot škola, dodato je još 8 škola, ali je implementacija otkazana u opštini Dragaš, tako da je ukupno 14 škola.

b. Rezultati implementacije

Rezultati realizacije aktivnosti na uvođenju sistema reciklaže su sljedeći.

b.1 Uspostavljanje sistema reciklaže

(1) Intervjui sa ciljnim školama

Prvo smo zamolili svaku ciljnu školu da pristane na uvođenje sistema reciklaže, da informiše sve učenike o odvajanju reciklažnih proizvoda kada se sistem uvede, da potvrdi da li postoji Eko-klub za evidentiranje težine reciklažnih proizvoda i da potvrditi da li postoji mjesto za skladištenje i čuvanje prikupljenog materijala dok se ne prikupi određena količina. U četiri škole su već postojali eko klubovi, a u ostale četiri škole dobijene su obaveze za osnivanje novih.

(2) Izbor kompanie za reciklažu

Na osnovu rezultata istraživanje o reciklaži koja je sprovedena u prvoj fazi, kontaktirane su 23 ovlašćene kompanije za reciklažu u četiri ciljne opštine kako bi potvrdile svoju spremnost za saradnju sa ovim PP. U stvarnosti je to potrajalo jer su neke od kompanija koje smo pokušali kontaktirati već bile u stečaju, zatvorene zbog ljetovanja ili su naveli pogrešne brojeve telefona, što je otežavalo koordinaciju, ali uspjeli smo sastaviti kratku listu ciljanih reciklera.

(3) Uspostavljanje uslova kupovine

Nakon odabranjea dobavljača, SUO i kompanije za reciklažu su se posetili kako bi razgovarali o specifičnim pitanjima kao što su ciljne stavke, nabavna cijena i način prikupljanja. Posebno su bile teške rasprave o tome ko će pokriti troškove transporta, ali su pregovori koordinirani unutar EOŽS i kao rezultat je postignut dogovor.

Pošto u Orahovcu ne postoji reciklaža aluminijumskih limenki, prikupljeni su samo čepovi za PET boce. Pista Ekoplast se nalazi u industrijskoj zoni Orahovca, ali je dogovoreno da će prihvatiti i čepove za PET flaše iz škola u Suvoj Reci i Dragašu. U slučaju Dragaša, zbog udaljenosti reciklera i škole, odlučeno je da reciklaža aluminijumskih limenki pokrije troškove prevoza, ali da ih preuzima besplatno. Zauzvrat, školski odbor je obećao da će donirati školska sredstva i druga sredstva školama za podsticaj. Donja tabela prikazuje kompanije za reciklažu koji su odabrani i uslove prikupljanja za obuhvaćene artikle.

Tabela 4-84: Kompanije za reciklažu i uslovi za prikupljanje ciljnih artikala

Opština	Naziv kompanije	Ciljne škole	Ciljni materijali	Transport	Cijena
Dragaš*	-	-	-	-	-
Suva Reka	Llanishti <i>Pista Ekoplast</i>	1) SHFMU “Edit Durham” 2) SHFMU “Kongresi i Manastirit”	1) Aluminijske limenke 2) Čepovi PET boca	Eko Region Suva Reka	Alu. limenke: 50 centi/kg Čepovi: 25-30 centi/kg
Mališevo	FMB Group EMIRI Metal	1) SHFMU “Ibrahim Mazreku” & 2) SHFMU “Ramadan Morina”	1) Aluminijske limenke 2) Čepovi PET boca	Eko Region Mališevo	Nije fiksno, ali zavisi od tržišne cijene
Orahovac	<i>Pista Ekoplast</i>	1) ŠFMU “Faik Konica” 2) ŠFMU “Sadedin Hajda”	2) Čepovi PET boca	Eko Region Orahovac i Ekodrinija	Čepovi: 25-30 centi/kg

*Dragaš je u početku pokušao da sprovede reciklažu preko privatnog izvođača, ali je odustao od prikupljanja tokom implementacije. Opština je tada pregovarala sa drugim reciklerom, ali su oni odbili zbog malog obima reciklaže prikupljene u školama u Martu 2024.

(4) Potpisivanje ugovora o reciklaži

Ugovori o reciklaži su formalno potpisani između opštinske kancelarije, ciljnih škola i kompanije za reciklažu, počevši od gradova u kojima su završeni pregovori o gore navedenim uslovima. Samo je reciklaža aluminijuma u Dragašu bila neformalni izvođač, tako da nije potpisan nikakav formalni ugovor.

(5) Nabavka i distribucija kontejnera za reciklažu

Paralelno sa navedenim aktivnostima, ispitali smo i kontejnere (za skladištenje i transport) za sortiranje aluminijumskih limenki i čepova za PET boce koji će se podijeliti po svakoj školi. Bilo je veoma teško pronaći dobavljača (uvoznika), a kada smo mislili da smo ga našli, kompanija od koje smo dobili ponudu

nije imalo na depo, pa je nabavka oduzela više vremena i truda nego što smo očekivali. To je značilo da je nekoliko škola moralo početi sa radom prije nego što su kontejneri podijeljeni. U nastavku su rezultati distribucije reciklažnih kontejnera svakoj školi. Imajte na umu da su za Dragaš kontejneri podijeljeni pošto je reciklaža prvobitno bila planirana.

Tablela 4-85: Distribucija reciklažnih kontejnera za separaciju (jedinica: kom)

Opština	Ciljne škole	Broj učionica	Ciljni materijali	Kontejner za otpad 45L	Galoni kontejner za čepove	Mrežaste kese 20L	Polipropilenske vreće 50kg
Dragaš	SHFMU "Fetah Sylejmani"	15	1) Aluminijske limenke 2) Čepovi PET boca	1	15	10	2
	ŠFMU "Zenuni"	10		1	10	10	2
Suva Reka	SHFMU "Edit Durham"	27	1) Aluminijske limenke 2) Čepovi PET boca	1	27	10	2
	ŠFMU "Kongresi i Manastirit"	20		1	20	10	2
Mališevo	SHFMU "Ibrahim Mazreku"	18	1) Aluminijske limenke 2) Čepovi PET boca	1	18	10	2
	ŠFMU "Ramadan Morina"	15		1	15	10	2
Orahovac	ŠFMU "Faik Konica"	9	2) Čepovi PET boca	1	9	-	2
	ŠFMU "Sadedin Hajda"	12		1	12	-	2
Ukupno				8	126	60	16

(6) Monitoring prikupljenog recikliranog materijala

Mesečno evidentiranje količine prikupljene reciklažne materije bila je obaveza članova Eko kluba u svakoj školi, a svaka škola je unapred dobila list za snimanje i opružnu vagu. Iako je nacionalno osoblje apelovalo na škole da prikupe stvarne listove za snimanje na kraju svakog meseca, iz različitih razloga, nijedna škola nije nastavila da redovno beleži količinu reciklažnih materijala svakog meseca. a projekat trenutno razmatra načine za jačanje komunikacije između škola i RGEO kako bi se poboljšao sistem praćenja. Konkretno, prikupljanje podataka nije obavljeno tokom letnjih praznika od juna do avgusta i pre božićnih praznika od novembra do decembra, a kontinuirani podaci nisu mogli da se prikupljaju, tako da nije bilo moguće analizirati ishode i trendove. Primarni razlog za teškoće kontinuiranog prikupljanja podataka bilo je vreme i trud (opterećenje) od strane škola. Takođe, kao što je već pomenuto, uvođenje sistema reciklaže pozicionirano je kao prilika da se znanja i iskustva stečena u programu edukacije o životnoj sredini integrišu u akciju sortiranja i reciklaže, ali ovaj cilj škole nisu pravilno razumele. Škole su takođe komentarisale da je otkupna cena za prikupljanje bila niska, što otežava rad podsticaja. Službenik za komunalni otpad će nastaviti da strpljivo objašnjava projekat školama nakon završetka projekta i podstićaće ih da kontinuirano uvode reciklažu kroz praćenje. Rezultati praćenja količine prikupljenih sredstava 2023 u pilot školama su sledeći:

Tablela 4-86: Podaci o prikupljanju aluminijumskih limenki u 2023 (kg)

M	School name	No. of students	Jan. 2023	Feb. 2023	Mar. 2023	Apr. 2023	May, 2023	Jun. 2023	Jul.2023	Aug.2023	Sept.2023	Oct.2023
Malisheva	ShFMU "Ibrahim Mazreku"	804			0.27	0.35	0.45		0	0	0	0
	ShFMU "Ramadan Morina"	389	2.0	2.1	2.5	2.7			0	0	0	0
Suhareka	ShFMU "Edit Durham"	380	0.7	0.8	0.9				0	0	0	0
	ShFMU "Kongresi i Manastirit"	367		7.0			5.5		0	0	0	1
Dragash	ShFMU "Fetah Sylejmani"	507							0	0	0	0
	ShFMU "Zenuni"	86	1.2	1.4	1.4	1.6	1.8	1.8	0	0		

*1 Aluminum can (350ml)=15g

Tablela 4-87: Evidencija prikupljanja čepova PET boca u 2023 (kg)

M	School name	No. of students	Jan. 2023	Feb. 2023	Mar. 2023	Apr. 2023	May, 2023	Jun. 2023	Jul.2023	Aug.2023	Sept.2023	Oct.2023
Malisheva	ShFMU "Ibrahim Mazreku"	804			3.0	6.14	7.94		0	0		
	ShFMU "Ramadan Morina"	389	0.7	1.5	2.0	0			0	0	7	3
Suhareka	ShFMU "Edit Durham"	380	0.9	1.0	0.8				0	0		
	ShFMU "Kongresi i Manastirit"	367					5.5		0	0	2.3	1.2
Rahovec	ShFMU "Sadedin Hajda"	233			3.59	3.6	3.2	2.5	0	0	1.5	1.4
	ShFMU "Faik Konica"	220							0	0		13.3
Dragash	ShFMU "Fetah Sylejmani"	507							0	0		10
	ShFMU "Zenuni"	86	0.6	0.5	0.7	0.7	0.8	0.9	0	0		

*1kgs of caps=430pcs, 2 kgs=860pcs

Od Decembra 2023, reciklaža je počela u nekim školama pored pilot škola. Međutim, redovno snimanje ostaje izazov i rezultati su se mogli uzeti samo jednom, u Martu 2024, i to:

Tablela 4-88: Podaci o prikupljanju aluminijumskih limenki u 2024 (kg)

M	School name	No. of students	Jan. 2024	Feb. 2024	Mar. 2024
Malisheva	ShFMU "Ibrahim Mazreku"	793			0
	ShFMU "Ramadan Morina"	370			0
Suhareka	ShFMU "Edit Durham"	327			1
	ShFMU "Kongresi i Manastirit"	309			0
	ShFMU "Rame Bllaca"	398			23
	ShFMU "Deshmoret e Greikocit"	291			1
	ShFMU "Naum Veqilharxhi"	215			5
	ShFMU "Bajram Curri"	156			4
Dragash	ShFMU "Fetah Sylejmani"	507			0
	ShFMU "Zenuni"	86			0

*1 Aluminum can (350ml)=15g

Tablela 4-89: Podaci o prikupljanju čepova za PET flaše u 2024. (kg)

M	School name	No. of students	Jan. 2024	Feb. 2024	Mar. 2024
Malisheva	ShFMU "Ibrahim Mazreku"	793			5
	ShFMU "Ramadan Morina"	370			10
	ShFMU "Salih Bytyqi"	253			0
	ShFMU "P.N.Luarasi"	316			4
	ShFMU "Emin Duraku"	247			6
	ShFMU "Felmi Agani"	205			0
Suhareka	ShFMU "Edit Durham"	327			5
	ShFMU "Kongresi i Manastirit"	309			13
	ShFMU "Rame Bllaca"	398			12
	ShFMU "Deshmoret e Grekocit"	291			1
	ShFMU "Naum Veqilharxhi"	215			4
	ShFMU "Bajram Cumi"	156			1
Rahovec	ShFMU "Sadedin Hajda"	233			0
	ShFMU "Faik Konica"	220			3
	ShFMU "Bekin Sylka"	412			0
	ShFMU "Gezim Hameza"	396			2
	ShFMU "Liria"	198			12
	ShFMU "Kater Deshmoret"	456			3
Dragash	ShFMU "Fetah Sylejmani"	507			0
	ShFMU "Zemuni"	86			0
	ShFMU "28 Nentori"	569			0
	ShFMU "Restelica"	114			0

*1kgs of caps=430pcs, 2 kgs=860pcs

(1) Rezultat kupovine reciklabilnih materijala

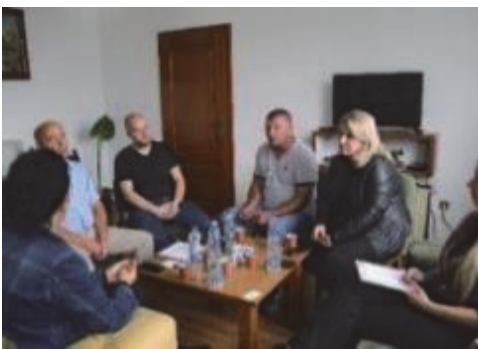

Otrprike godinu dana nakon prikupljanja reciklažnih materijala, škole u Mališevu, Suvoj Reci i Orahovcu u saradnji sa Ekoregijoni su transportovale čepove za PET boce kompanijama za reciklažu radi kupovine. Rezultati kupovine su prikazani u nastavku. Dobit od kupovine korišćena je za kupovinu opreme za čišćenje ili je uštedela po nahodanju svake škole. Aluminijske limenke još nisu kupljene zbog male prikupljene količine. Što se tiče prikupljanja materijala za reciklažu, Orahovac je počeo u dve pilot škole kao iu pomoćnim školama, što znači da su četiri škole otkupile materijal.

Tablela 4-90: Evidencija kupljenih čepova za PET boce (kg)

M	School name	No. of students	Date of purchase	Amount (kg)	Total price paid (euro)
Malisheva	ShFMU "Ibrahim Mazreku"	793	20-Feb-24	10	3.0
	ShFMU "Ramadan Morina"	370			
Suhareka	ShFMU "Edit Durham"	327	20-Nov-23	33	11.5
	ShFMU "Kongresi i Manastirit"	309		30	10.5
Rahovec	ShFMU "Sadedin Hajda"	233	21-Nov-23	12	4.2
	ShFMU "Faik Konica"	220		14	4.9
	ShFMU "Liria"	198		1	0.35
	ShFMU "Gezim Hamza"	396		10	3.5

*1kgs of caps=430pcs, 2 kgs=860pcs

c. Povezane fotografije

	
Sastanak sa privatnim kompanijom za reciklažu u Dragašu	Diskusija između kompanija za reciklažu i SUO u Orahovcu
	
Poseta kompaniji za reciklažu u Mališevu	Pelet proizveden od strane kompanije za reciklažu u Orahovcu
	
Primopredaja kontejnera za sortiranje u Mališevu	Obezbeđeni kontejneri za sortiranje
	

<p>Kupljeni čepovi za PET boce u Suoj Reci I Orahovcu</p>	
	
<p>Kupljeni čepovi za PET boce u Malisevo</p>	<p>Kupljeni čepovi za PET boce u Malisevo</p>

d. Nalazi/naučene lekcije

Prvobitni plan je bio da se započnu aktivnosti reciklaže PP1 u svakoj školi istovremeno sa programom obrazovanja o životnoj sredini (Septembar 2022.). Namjera je bila da se učenicima pruži prilika da naučeno u sedmičnom programu primjene kroz praktične aktivnosti sortiranja, te da kvantitativno ocijene rezultate programa ekološkog obrazovanja (povećanje učešća djece u aktivnostima sortiranja) mjerenjem količine materijala koji se može reciklirati prikupljaju svakog mjeseca. Međutim, početak programa je odgođen činjenicom da je bilo potrebno više vremena nego što se očekivalo da se koordinira i obezbijedi saglasnost kompanija za reciklažu tokom faze planiranja, te da je više radne snage i truda dodijeljeno programu edukacije o okolišu.

Sistem je zapravo implementiran tek nakon završetka programa edukacije o životnoj sredini krajem 2022 godine, što je značilo da nastavnici i učenici nisu bili motivisani da nastave, te da je prestalo redovno praćenje programa od strane JET-a i nacionalnog osoblja. Ovo je takođe moglo doprinijeti nedostavljanju evidencije o količini prikupljenog recikliranog materijala na redovnoj osnovi.

Činjenica da je sortiranje sprovedeno samo na pilot bazi na celom Kosovu, i da je bio potpuno novi eksperiment, takođe je doprinela nepoznavanju ljudi koji su uključeni. Međutim, značajno je da je projekat bio u mogućnosti da izgradi sistem poput gore opisanog, radeći korak po korak sa ljudima koji su uključeni u postizanje konsenzusa. Budući zadaci uključuju poboljšanje sistema monitoringa i jačanje posvećenosti onih koji su uključeni kako bi se količina recikliranog materijala mogla pratiti na redovnoj osnovi i jasno identifikovati trendovi.